

ლაშა-გიორგის-დროინდელი

მემატიანე

გ ა მ ო ს ც ა
ივანე ჯავახიშვილმა

ტფილისის უნივერსიტეტის გამოცემა

ტ ფ ი ლ ის ი
1927

წინასიტყვაობა.

წინამდებარე ძეგლი, რომელსაც არც სათაური და არც აღმწერელი უჩანს და 1916 წ. გამოსულს ჩემ გამოკვლევაში „ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა“ პირობითად „ლაშა-გიორგის-დროინდელი მემატიანე“ ვუწოდე, სრულად ანა დედოფლისეულ ქც~შია დაცული (იხ. „ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა“ I გამოცემა გვ. 191-193). ერაჯ ჭალაშვილისეულ ქც~ის ხელთნაწერშიაც ამ ნაწარმოების პირველი, სახელდობრ დიმიტრი I-ის მოღვაწეობისა და მეფობის ამბების შემცველი ნაწილი აღმოჩნდა (იხ. ჩემი „ახლად აღმოჩენილი ქართლის ცხოვრება და თამარ მეფის მეორე, აქამდე უცნობი, ისტორიკოსის თხზულება: ტ ფ. უ ნ ი ვ. მ ო ა მ ბ ე 1923 წ. III, 198-199). ამნაირად ამ ძეგლის ტექსტის აღსადგენად ორი ხელთნაწერი გვაქვს, რომელთაგან ანა დედოფლისეული ქც~ა მე-XV ს-ის დამლევისა, ერაჯ ჭალაშვილისეული კი დევ მე-XVI-XVII ს-ისაა (იხ. ჩემი „ძველი ქართ. საისტ. მწერლობა“ I გამოცემა გვ. 256-260 და „ახლად აღმოჩენილი ქართლის ცხოვრება“ ტ ფ. უ ნ ი ვ. მ ო ა მ ბ ე III, 1923, 187).

მემატიანეს თავისი ნაწარმოები, როგორც ეს „ძველი ქართული საისტორიო მწერლობის“ მიმოხილვაში გამორკვეული მაქვს (იხ. გვ. 192), 1222-3 წ. აქვს დაწერილი. ერაჯ ჭალაშვილისეული ქც~ის ხელთნაწერი, რომელსაც სიმოკლისათვის B ხელთნაწერს ვუწოდებთ, გადაწერილია ანა დედოფლისეული ქც~ის ანუ A ხელთნაწერის დედნის მსგავსი ხელთნაწერთგან.

მას ლაშა-გიორგის-დროინდელი მემატიანის თხზულებაც უნდა ჰქონოდა ბოლოში სრულად, მხოლოდ B ხელთნაწერის გადაწერს, რაკი თამარ მეფის მეორე ისტორიკოსის თხზულებაც დაურთავს ბოლოში, ამიტომ გიორგი III-ისა და თამარ მეფის შესახებ ცნობები, რომელიც ლაშა-გიორგის-დროინდელ მემატიანეს მოეპოვება, თავის ხელთნაწერში აღარ გადმოუწე-

მეორე ისტორიკოსსაც აქვს ნაამბობი. ჰქონდა, თუ არა, ლაშა-გიორგის შესახებ რაიმე ცნობები B ხელთნაწერს, არ ვიცით, რათგან ამ ხელთნაწერის თავდაპირველი შემადგენლობის ბოლო დაკარგულია და ამის გამო თამარ მეფის მეორე ისტორიკოსის თხზულების მეორე ნაწილიც-კი შენახული არ არის.

ლაშა-გიორგის-დროინდელ მემატთანეს თავისი თხზულება კლასიკური ქართული სამწერლობო ენით აღუწერია. მაგ. მას ნათქვამი აქვს: „ქმნა ომნი და ბრძოლანი“, „მხედველნი მისნი განაკუთრვნა“, „გააქცივნა სუქმანეთნი“.

რიცხვითი სახელებიც ჩვენს ავტორს ძველი ფორმით აქვს ნახმარი, მაგ. „ათორმეტისა“, „ორმეოცდა ათი“. რათგან ამნაირი ფორმის შეტანა მერმინდელ გადამწერს არ შეეძლო და უფრო ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ მას თავისი სასაუბრო ენის შესაფერისად, პირიქით, დედნის ძველი ფორმები გადმოწერის დროს უნებლიეთ ახალ ფორმებად შეიძლება შესცვლოდა, ამიტომ „თორმეტი“, „ცამეტი“, „თხუთმეტი“, „თურამეტი“, „სამოცი“, „ოთხმოცი“ უნდა მერმინდელ გადამწერთაგან შეტანილ ცვლილებად მივიჩნიოთ. ამისდა გვარად ქვემოთ დაბეჭდილ ტექსტში რიცხვითი სახელების ძველი ფორმებია აღდგენილი, მაგრამ სქოლიოებში AB ხელთნაწერების წანაკითხი ყოველთვის აღნიშნულია.

ლაშა-გიორგის-დროინდელ მემატთანეს „ჯ“ ასოც უხმარია და რამდენსამე ადგილას „გზრგზნი“ უწერია, მაგრამ ზოგან „ჯ“-ს მაგიერ „უი“ არის ნახმარი, მაგ. „გუირგუინოსანი“, ან „შვილი გუირგზნის ცოლსა თანა“ სწერია. მართლწერის ასეთი აღრევაც მერმინდელ გადამწერთა ნაყოფი უნდა იყოს და ამის გამო ასეთ შემთხვევებში „ჯ“ აღდგენილია სქოლიოებში ხელთნაწერების წანაკითხის აღნიშვნით.

„დად“ სიტყვაში ბოლოკიდური ბგერა „ა“ ასოთი არის აღბეჭდილი, რაც ამ დროის ძეგლების დამწერლობაში განსაკუთრებულს არაფერს წარმოადგენს, გამოცემულ ტექსტში ასეთ შემთხვევებში „დ“ აღდგენილია სქოლიოებში ხელთნაწერთა მართლწერის აღნიშვნით.

– 7 –

თარიღების გადაწერის დროს გადამწერთ ორგვარი შეცდომა მოსვლიათ: ან მათ ქრონიკონის ასეულის რაოდენობის აღნიშვნა დავიწყებიათ და დაუწერიათ მაგ. „ასოცდა თხუთმეტი“ ოთხას ოცდა თხუთმეტის მაგიერ, ან რიცხვნიშვნით დაწერილი თარიღის პირველი ასო „უ“ 400-ის აღმნიშვნელი „ყ“-ად წაუკითხავთ და სიტყვებით რვაასად გადაუწერიათ. ამნაირად AB ხელთნაწერში სწერია „რვაას ოცდა შვიდსა“, „რვაას ცამეტსა“, „რვაას ორმოცდა ორსა“, ოთხას ოცდა შვიდისა, ოთხას ცამეტისა და ოთხას ორმოცდა ორის მაგიერ. სრულებით არეულია, როგორც „ქართველი ერის ისტორიის“ მეორე წიგნში აღნიშნული მაქვს, თარიღი, რომელიც თითქოს თამარ მეფის გარდაცვალებას უნდა ეხებოდეს. დედანში ამ ადგილას საფიქრებელია ორი თარიღი იყო, ერთი თამარის ქმრის დავით სოსლანისა, მეორე კიდევ თვით თამარ მეფის გარდაცვალების ქრონიკონისა და სხვა ცნობების შემცველი. ერთერთ გადამწერს შეცდომით დავით სოსლანის 23 წლის განმავლობაში მეფობის შესახები ცნობა და გარდაცვლის თარი-

დი გადმოუწერია, თამარის ცნობა-კი გამორჩენია.

რათგან ამის შესწორება შეუძლებელი იყო, ტექსტი უცვლელად არის დატოვებული.

ლაშა-გიორგის დროინდელ მემატთანეს თავისი მოთხრობა ოთხ მეფობად აქვს დაყოფილი. სათაურები ყველგან გამოყოფილი არ არის, არამედ ყოველთვის წითურად სწერია. მოთხრობაც წესიერად დალაგებული არ არის და შინაარსის მხრით ნახტომი ხშირად გვხვდება: მომდევნო ცნობა წინამავალ ამბავს არ უდგება. ტექსტის განკვეთილობისა და სასვენ ნიშნებად A ხელთნაწერში სამწერტილი (:.) ყოველი სიტყვის შემდგომ და აზრის დამთავრებისას, ხოლო B ხელთნაწერში: არის ნახმარი ყოველი სიტყვის შემდგომ, სასვენი ნიშნები B ხელთნაწერს არა აქვს.

ჩვენს გამოცემაში ხელთნაწერების ეს ნიშნები დაცული არ არის და ტექსტიც შინაარსისდა მიხედვით მუხლებად არის დაყოფილი, რომ ამნაირად ყოველი ახალი ცნობა მკაფიოდ გამოყოფილი ყოფილიყო.

– 8 –

გვ 17³⁻⁶-ს ზმნა აკლია, გადამწერს გამორჩენია, ხოლო ამავე გვერდის მე 3-ე სტრიქონში „მშობლისავე მსგავსი შობისა ღაბა“-ს, რომელიც ლაშა-გიორგის ეხება, „ღაბა“ მეიძლებოდა გრაფიკულ-ხედვითი შეცდომით „ლაშა“-საგან წარმოდგარად გვეგულისხმა, მაგრამ საქმე ის არის, რომ ლაშა-გიორგი ამ ძეგლში ექვსჯერ არის მოხსენებული, და არც ერთხელ მემატთანე თამარ მეფის ძის ამ მეტსახელს „ლაშა“-ს არ ხმარობს და ყველგან მხოლოდ გიორგის სახელით ჰყავს აღნიშნული. ისეთ შთაბეჭდილებას ახდენს, თითქოს მემატთანე ამ მეტსახელის ხმარებას გაურბოდეს. რათგან ამასთანავე „ღაბა“-ს ლაშად შესწორების შემდგომაც ტექსტი მაინც მთლად უზადო ვერ ხდება და ავტორის პირვანდელი წანაკითხი დამახინჯებული ჩანს, ამიტომ მემატთანის ეს ადგილი უცვლელად დავტოვეთ. იქნება აქ რაიმე იშვიათი სიტყვა იყოს ნახმარი. ამნაირადვე გვ. 18¹⁰-ში ნახმარი „მშობლისობითგან“ ორი სიტყვის შეცდომით შენაერთებს წარმოადგენს, მაგრამ „ობითგან“ რომელი სიტყვის დამახინჯებად უნდა იქნეს ცნობილი, ძნელი სათქმელია. ქართული კონკორდანსის უქონლობის გამო სამწუხაროდ საღმრთო წერილითგან აბოლებული ყველა ადგილების გამორკვევა ვერ მოხერხდა, რათგან გერმანული და რუსული კონკორდანსების საშუალებითაც ყველა ამ ძეგლში დასახელებული ციტატების პოვნა შეუძლებელი იყო. ნაწილობრივ ეს უნდა იმ გარემოებით აიხსნებოდეს, რომ მემატთანეს საღმრთო წერილის ადგილები სიტყვა-სიტყვით მოყვანილი არა აქვს, არამედ თავისებურად გადაუკეთებია, მაგალ. გვ. 19⁶⁻⁸ ნათქვამი „იტყუის დავით, მამა ლ^ათისა იქმნეს მშვილდ-რვალისა მკლავნი მისნი და ექმნა შემწედ მაცხოვარება მისი“ 17³⁴⁻³⁵ ფსალმუნის ტექსტის „ყუენ შშვლდ-რვალისა მკლავნი ჩემნი და მომეც მე შემწე მაცხოვარებისა“ გარდანაკეთებს წარმოადგენს. ამნაირადვე სრული სისწორით არა აქვს მემატთანეს მოყვანილი პავლე მოციქულის სიტყვა რომაელთა 11³⁴⁻³⁵-ითგან, რომელიც მატთანეში 17¹⁹⁻²⁰ მოყვანილის მაგიერ ასე უნდა ყოფილიყო: „ჟ ს ი ღ რ მე ს ი მ დ ი დ რ ის ა და ს ი ბ რ ძ ნ ის ა და მ ე ც ნ ი ე რ ე ბ ის ა

დ მ რ თ ი ს ა დ : ვ ი თ ა რ გ ა მ ო უ ძ ი ე ბ ე ლ ა რ ი ა ნ გ ა ნ კ ი თ -
ხ ვ ა ნ ი მ ი ს ნ ი დ ა გ ა მ ო უ კ უ ლ ე ვ ე ლ ა რ ი ა ნ გ ზ ა ნ ი მ ი ს ნ ი !
რ ა მ ე თ უ ვ ი ნ ც ნ ა გ ო ნ ე ბ ა უ ფ ლ ი ს ა დ , ა ნ უ ვ ი ნ თ ა ნ ა მ ზ რ ა ხ ვ ე ლ
ე ყ ო მ ა ს “ ?

ამიტომ შესაძლებელია მემატინეს 17¹⁵⁻¹⁶-ზე მოყვანილი წინადადება „მრავალ არიან ჭირნი მართალთანი, იტყუის წინისწარმეტყუელი" იგავთა 11³¹ - ის „უკუეთუ მართალნი ძნიად განერნეს“-ის ანარეკლს წარმოადგენდეს. გამოურკვეველი დაგვრჩა II⁸ მოყვანილი სოლომონ მეფის სიტყვები.

რაკი ეს ძეგლი, ვითარცა საისტორიო წყარო, ჩემს გამოკვლევაში „ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა" უკვე განხილული იყო, აქ ამაზე საუბარი ზედმეტი იქნებოდა და მსურველს შეუძლიან ზემოდასახელებულ წიგნში საჭირო ცნობები ამოიკითხოს.

დასასრულ სასიამოვნო მოვალეობად ვრაცხ გულითადი მადლობა მოვახსენო ძვირფასს დოც. ს. ყ ა უ ხ ჩ ი შ ვ ი ლ ს , რომელმაც ამ ძეგლის გამოცემის ტვირთი შემიმსუბუქა.

1927 წელს მარტის 14-ს.

ლაშა გიორგის-დროინდელი მემატინე.

ცხორება დემეტრე მეფისა:.

ს რ უ ლ ყ ო რ ა დ ა ვ ი თ ს რ ბ ა მ ე ფ ო ბ რ ი ვ ი ქ ო რ ო ნ ი კ ო ნ ს ა ს ა მ ა ს ო რ მ ე ო ც დ ა ხ უ თ ს ა დ ა მ ი ვ ი დ ა დ ა უ ს რ უ | ლ ე ბ ე ლ ს ა ს უ ფ ე ვ ა ს ა სა უ კ უ ნ ო დ , ს ი ც ო ც ხ ლ ე ს ა ვ ე შ ი ნ ა მ ი ს ს ა და ს უ ა მ ე ფ ე დ ძ ე მ ი ს ი დ ე მ ე ტ რ ე დ ა და ა დ გ ა გ ზ რ გ ზ ნ ი თ უ ი თ მ ი ს ი თ ა ჯ ე ლ ი თ ა და ი ჰ ყ რ ა სამეფო ტახტი და საჯდომი მკლავითა ლომებრივითა მისათხრობელად ბრძენთა ქების მოყუარეთა თუის: . იტყუის სოლომონცა მეფე «ჟამნი არიან მშუიდობისანი სარწმუნოება მეფეთა. პირველად მოშიში იყო ღ თისა, სუიანი და გამარჯუებული, და სიმაღლესა და სიმდიდრესა შინა მდაბალი, და გლახაკთა მოწყალე, ობოლთა და ქურივთა განმკითხველი, საყდართა და ეკლესიათა, მღდელთა და მონაზონთა კეთილის მყოფელი, შემწირველი სოფელთა და აგარაკთა. დიდენბულთა სამეფოსა მათისათა და კარსა ზედა მყოფთა ტკბილად მოუბარი, უხუი და მზომებელი. ვითარ გაავრცელა და აღაშენა სამეფო მისი: ოდეს დიდმან დავით ტფილისი აიღო, ჰერეთი და კახეთი მოირთო, ციხეთა და ქალაქთაგან კიდე კაც|ი არასადა იყო. ჰერეთი, სომხითი, ტაშირი, ჯავახეთი, ქუენა არტანი და [ზენა] არტანი ამათსა მეფობასა შინა აშენდეს, ტაოს ნაპირნი[ცა]:.

ოდეს ჯერ არა იყო მეფე დიდმან დავით შარვანს გაგზავნა შვილი დემეტრე და ქმნა ომნი და ბრძოლანი, რომელ

3 ჰყო B.-რ ა <A-მეფობითაცა A. - ქორონიკონსა იყო A. - 4 ხუთი B. - და <A. დაუსრულებელსავე A. - 4-5 საუკუნოდ<A, საუკუნოდ და B. - 5 სიცოცხლესა

A. მისსა <A. – ძე მისი <A. – დადგა B. – გურიგუინი B. – და იპყრა A. – 7²⁹
ხატი B. 10 იყოს B. – 11⁸, და <A. – 12 გლახაკთ A. – 13 საყდართა ეკლესიათა
მღდელთა B. 15-16 ტკბილად მოუზარი მყოფთა A. –16-17 აშენა A. –18ერეთი
A. – 19 არსად A. – ერეთი AB. – 20 ქუენარტანი და არტანი A, – ქუეყანა არ-
ტანი და B. – 20-21 აშენდა და A. – 22 არ მეფე იყო A. – 23 შვილი დემეტრე
და <A. – ქმნა B. – რომელთა B.

– 12 –

ყოველნი მხედველნი მისნი განაკვირვნა და აღილო ციხე ქუე-
ლამორი და აღივსო ალაფითა და ტყუითა ურიცხუთა. გა-
აქცივნა სუქმანეთნი. ოდეს სუქმ[ანე]თნი გააქცივნა დემეტრე
ქრონიკონი იყო სამას ორმოცდა ათი. თავნი ყოვლისა სპარ-
სეთობისა დაჯოცნა და ამოსწყუიდნა და აღავსნა საჭურჭლენი
და ლაშქარნი მისნი:

ერთგულთა შემწყნარებელი იყო და შეცოდებულთა სა-
მართლიანად მწურთელი. ვინათგან არა სწორი არს ცოდვა
მღდელისა და მკედრისა და არცა ერისა და მღდელთ მთავ-
რისა, რომელმან იცოდის ნება უფლისა თუისისა და არა ყოს,
იგუემოს ფრიად. ყოვლითურთ ემსგავსა ძირსა კეთილსა და-
ვითიანსა, ხესა ღმრთივ-დანერგულსა და ცხებულიანსა. წა-
რვლო ცხორება და მიიწია სრულ-ქმნილი სიბერესა, შეიმოსა
ჩოჯა და იკურთხა ცრემლითა სქემა და მას უკანის დაყო წე-
ლიწადი ერთი და მოკუდა:

და დასუეს მეფედ ძე მისი დავით. იმეფა ექუს თუე და
მოკუდა:

შემდგომად მისსა დაჯდა ძე მისივე გიორგი ქრონიკონსა
სამას სამეოცდა ათხუთმეტსა:

ამასვე წელსა დემეტრე მეფე მოკუდა და დად დემეტრესი
თამარ, თიღუისა აღმაშენებელი, იგიცა შემონაზონებული გარ-
დაიცვალა: და დად მისი კატა დედოფალი საბერძნეთს გა-
თხოვილი იყო:

ამის დავითის შვლი და გიორგის ძმის წული დემეტრე
დარჩა და ოდეს ორბელნი უკუადგეს გიორგი მეფესა, იგი
თანა-უკუიტანეს და ლო||რეს შედგეს. მუნით გამოასხნა ორ-

1 აიღო A. – 1-2 ქელამორი B. – 2,, და <A – აივსო B. –
ტყუთა და ალაფითა B. – 3 სუქმეთნი A. – 3-4 ოდეს სუქმანეთნი გააქცივნა დე-
მეტრი ქრონიკონი იყო სამას ორმოცდა ათი <B. – 4 თავი AB. – 5¹⁵ და <A.
7 და <A. – 8 მწრთელი A. – 9,4 და <A. – 12 ცხებულისანსა B (შემდეგ
„ს“ შუაში ამოფხვილია). – 14,2 და <B. – ცრემლითა <A. – სქემა <B. –
და მას უკანის <A. 16,1 და <A. – დასუა A. – ძე მისი დავით მეფედ A;
B-ში ამ სტრიქონის გასწვრივ კიდევუ წითურად სხვა ხელით სწერია:
დავით მწფე. – 18 მისა A. – ქრონიკონი იყო A. – ქორანიკონსა B. – 19 სამოცდა AB
– ხუთი A, თხუთმეტსა B. – 20 მოკუდა დემეტრე მეფე A. – დაა AB. – 22,2 დაა AB.
24 და <A. – 25 და <A. – 26 თანა უკუიტანეს A, თანა უკუიტანეს B. – და
<A. – გამოასხნეს A.

– 13 –

ბელნი მეფემან და იპყრნა და დაჯოცნა. და დემეტრე კლდეკართა
დასუეს, უკანის თუალნი დასწუნეს და მოკუდა და მცხე-
თას დამარხეს. ქრონიკონი იყო სამას სამეოც და ათოთხმეტი:

დემეტრე მეფე ბელტის ციხესა მიიცვალა და გელათს წა-
რიყვანეს მისგანვე კურთხეულსა ახალსა მონასტერსა. დემეტრე
აბულეთის ძესა ივანეს თავი მოჰკუეთა ჩხერეს მერეს მეოცესა
წელიწადსა მეფობისა მისსა და მე||ტეხთა დადვა ფიცისა არ

გატეხისა თუის:·

ცხორე[ზა გ~ი] მეფისა:

დაჯდა მეფედ გიორგი, უმაღლესი ყოველთა მეფეთასა, მძლე და მორჭმული მტერთა და შეცოდებულთა თუის, კეთილად-მსახური ღმერთისა. საყდართა, ებისკოპოზთა, მეუღაბნოვეთა, მღდელთა თუის კეთილის მყოფელი იყო და უკადრი შეცოდებისა დიდთა და ცოტათაგან. გლახაკთა და ქურივთა თუის მოწყალე იყო და ერთგულთა თუის უხუი და მზოდებელი იყო:

სპარსეთისა სულტანნი, შორს მყოფნი და ახლოს მყოფნი, მეძლუნედ და მოხარკედ მისდა იყუნეს და ყოველნი სანაპირონი სამეფოსა მისისანი უშიშოდ ჰქონდეს:

აილო ანისი, ადრითგან წანაღები თურქთა, ქრონიკონსა სამას ოთხმეოცსა. შეიპყრა სალდუხი, ამოსწყყიტა ყოველი ძალი მისი, მოაღებინა ძღუენი და საჭურჭლენი რომელი არა აითუალვოდა. და აღივსნეს სამეფო და ლაშქარნი მისნი:

უშიშად ჰქონდეს განძას სულტანი დტ ხლათის სულტანი. [და შამისა, ჯაზირისა და არდოხისძე სალდუხი] გააქცივნა და დაჯოცნა. და მოვიდა ილდლუხი დიდითა ლაშქრითა სპარსეთისათა, || დაარბია შავშეთი, კლარჯეთი და გავა-

1 დაიპყრნა AB. – 1,7 და <A. – 2 უკან A. – 2,5 და <A. – 3 სამას სამოც და თოთხმეტი A, სამას სამოცდა ოთხივ B. – მოკუეთა A. – 7 მეფობასა A. დემეტრე მეფის შესახები 4-8 სტრიქონები B-ში არ არის. შემდეგ B – ში გიორგი III მეფობის შესახები ცნობები იწყება, A-საგან განსხვავებული. 17 სულტანი შორს მყოფი და ახლოს მყოფი A> – 19 ქონდეს A. – 21 ოთხმოცსა A. – 24 ქონდეს A. – სულტანი A. – 24-25 ხლათის სულტანი გააქცივნა და დაჯოცნა B. – 26 ილდლუხი A. 26-27 დიდითა სპარსეთითა დიდითა ლაშქრითა A.

ლის ჯარს (sic) ესრე დაჯოცნეს, რომელ მოამბე ერთიცა ვერ წავიდა:·

აქა ორბელნი გადგეს. ოდეს ორბელნი გადგეს ქრონიკონი იყო სამას ოთხმეოცდა ჩუიდეტი:·

და აფხაზეთი, სუანეთი და ყოველი სამოქალაქო აქუნდა დაწყნარებით. და ოვსთა და ყივჩაყთა რაოდენი ათასი კაცი უბრძანის მოვიდიან, ეგრეთვე შარვანის სახლი:·

და მოსცა ღმერთმან შვილი გვრგვნის ცოლსათანა ბურდუხანს, მსგავსად აღთქმით შობილისა, ვითარ ანნას სამოელი, რომლისა მიერ გამობრწყინდა სიმართლე და მრავალი მშუილობა დღეთა მისთა:· და იმეფა ოცდა რვა წელი და მიიცვალა სტაგირს კახეთისასა თუესა მარტსა ოცდა შუიდასა, სამშაბათსა ვნებისასა და დამარხეს მცხეთას ჟამის სიმნელისაგან და მასვე წელსა გელათს წიყვანეს:·

ცხორება დიდისა მეფეთ-მეფისა თამარისი

იქმნა ყოველთა მეფეთა შორის უდიდეს, სუიანი და ბედნიერი, ღ~თის მოშიში, ტკბილი, სახიერი. და თავი ყოველთა კეთილთა ღ~თის მოშიშება არს და სიმდაბლე. ეკლესიათა და მონაზონთა მოყუარე, გლახაკთა და მოჩივართა განმკითხველი:·

საბერძნეთისა, მთაწმიდისა, || იერუსალემისა და შავისა მთისა საყდარნი და ეკლესიანი რომელნიმე დარღუეულნი აღაშენნა, მათითა საფასოთა დაიქსნნა ხარკისაგან უცხო თესლთასა. და თუით ჯელთაგან მისთა სთულისა სამსხუერპლოდ ლთისა და სიწმიდისა სამსახურებელად აკერვინებდა და ეგრე დასდებდეს ეკლესიათა იქი და აქა აღმოსავლეთისათაგა შინა:.

ლოცვისა მოყუარე იყო დაუცადებელი: ვითარ მოწესემან მილისა ლოცვა და ფსალმუნება გარდაიკადა:.

ვაზირთა მისთა და ლაშქართა განურისხებელი ღირსთა თუის მშობლურთა წყალობათა მიმფენელი და [ეგზომ], რომელ

3 აქა ორბელნი გადგეს <A. – 4 ოთხმოცდა A. – თარიღის შემდეგ A უმატებს: აქა ორბელნი განდგეს. – 6 რაზდენი A. – 8 გუირგვისი A. – ცოლსთან A. – 18 არს <A. – 20 იელუსალემისა A. – 20-21 შავშეთისა A. – 24 მსახურად A. – 25 იქი A.

მისსა სამეფოსა შინა ერთიცა მსახური არ განპატიჯებულა, თუინიერ გუზან ტაოსკარელისაგან კიდე: მას თუალნი დასწუნეს. გაღმა გასული სპარსეთს ზაქარია ასპანის (sic) ძემან შეიპყრა და დარბაზს მოგუარეს:.

და რომელ მისა მეფობასა შინა სულტანნი გააქცივნეს, ქალაქნი და ციხენი აიხუნნეს ესე არს: ათაბაგი განძისა გააქციეს ქრონიკონი იყო [ოთხ]ას და რ[ვაჲ]. აღივსო ტყუითა და ალაფითა სამეფო მათი: მკარგრძელმან ზაქარია მანდატურთუხუცესმან და სპასალარმან, მისმან ძმამან ივანე ათაბაგმან წაიღეს დვინი მეცხრესა წელსა მე||ფობისა მისისასა, ქრონიკონი იყო [ოთხ]ას ოცდა ცამეტი:.

მათვე აიღეს გელაქუნი, ბიჯნისი, ამბერდი და ბარგუშატი, ზემოთ ანისი (sic) და ვიდრე კუაფრიდისა ვიდამდის. არა ვის ასმია, არცა ყოფილა სხუა ჯელმწიფისა ყმა, ვითარ ესენი ერთგულად მსახურებითა სუიანნი და გამარჯვებულნი:.

მოვიდა რუქნადინი, და თანა ჰყუა ლაშქარი დიმიშკით და ალაბით ამოღმა, წადებდა ამის სამეფოსა. მიეგებნეს ზასიანის ქუეყანასა, გაიქციეს (sic), ალოცეს და ამოსწყუიდეს. მოასხნნეს სულტანნი და ამირანი ტყუედ ერზინკიელი, შამელი და ბივრიტელი, საჭურჭლისა ზანდუკთა, ოქროთა და მარგალიტითა სავსეთა, და დროშათა სასულტანოთა, მრავალთა კარავთა, ვეცხლის ჭურჭელთა და ოქროსათა სადა იყო სიმრავლე. აქლემითა (sic), ჯორითა და ცხენითა აღავს[ნ]ეს მინდორნი და ველნი. ქრონიკონი იყო [ოთხ]ას ოცდა ათხუთმეტი:.

ამისსა შემდგომად აიღეს კარი და ციხენი კარნიფორისა და ვანანდისნი და რაჯსის პირის ციხენი და წინა ამისსა ხახულ-ომკი და ბანა წაელო:.

2 ტაოს კარველისგან A. – 4 დარბას A. – 5 სურტანი გააქცივეს A. – 6 აიხუნეს A. – 10 დვინი A. – მეორესა A. – 12 ბინჯისი A. – ბარგუშატი A. – 13,1 მეზოთ მუქადინი ჯ 19 სურტანნი"ჰ-ეზენკიელი I; - 20 შამბელი და ბივრტელი A. – 21 სასურტანოთა A. – 24-25 ასოცდა თხუთმეტი A. – 26-27. კარნიფოლისა A. – 28 ხახილომკი A.

ამათ ესოდენტა ლ~თისა წყალობათა უფროსიცა ლ~თის მოშიშება მოემატებოდა. საყდართა || და მონასტერთა დაღე-წასა ვერ ვინ იკადრებდა. ქარავანსა ვერ ვინ მარცვიდა. ამერი და იმერი, ძუელი სამეფო მათი აფხაზეთისა, დაწყნარებით ჰქონდა, რომელ ერთიცა ქათამი არსად მოიკლვოდა: მპარავი, ავის მოქმედი აღარ იყო. თუ ნაპარევი ვინმე პოვის, კარსა ზედა მიიღის და დროშათა ქუეშე დადვის. ოვსმან, მთიულ-მან და ყივჩაყმან და სუანმან ვერ იკადრიან პარვა. და იყო მდიდრად ესე სამეფო, რომელ აზნაურის ყმანი მათთა პატ-რონთა სწორად იმოსებოდეს:.

თამარის ქმარი დავით. ის ქმარი იყო ოვსთა მეფე, ტომი ბაგრატიონთა (sic), ჭაბუკი და ლომი და მისათხო-ბელი, ამათ ყოველთა გამარჯუებათა და ნაქმართა თანა-დამ-ხუდარი და თუით-მქონელი შემმართველი, მოლაშქრე მკუირცხლი:.

დაღეწნეს სპარსეთისა ქალაქნი და მარანდი ამოსწყუი-დეს და ერანის ქუეყანა. ესოდენად სიშორესა შინა მივიდენ, რომელ არცა თუ სახელი ქართველობისა ისმოდა:.

ორნი შვილნი მიეცნეს: გიორგი და რუსუდან. ამის გი-ორგის შობასა ზედა გაილაშქრა და აიღო კარი: ესრე ჩნდა ბედნიერობა ამისი და თამარ მეფისა:.

და ასუ||ლი მამის მისისა გიორგისი, რუსუდან დედოფალი, იყო ტკბილი და მოწყალე, ნუგეშინის-მცემელი და შემზუე-წელი დაჭირვებულთა და მზრდელი ჩუილთა და ობოლთა, რომელ ღირსნი მათგან ზრდისანი ნაშობთა მათთა წინაშე მიუსხმიდიან. ჯელთა მისთაგან ნაქმარი საყდართა და ეკლე-სიათა იგზავნებოდა:.

მოახლენი მათნი სულტანნი მოხარკედ დასხნა და სამეფო განუხეთქელად დაიცვა, ყოველნივე შეიტკბნა და მშვიდობა ყო ყოველთა თუის. მეფობასა შინა დაყო ოცდასამი წელი-წადი და აღვიდა წინაშე ღმრთისა, სადა იგი მკუიდრიობენ წი-ნასწარმეტყუელნი და მამათ-მთავარნი და მეფენი, თუესა იან-

1. ესდენტა A. – 3 ძურციდა A. – 7 და <A. – 12-13 მისათხოვებელი A. – 17 ესდენად A. – 20 ჩუენდა A. – 28 სულტანნი A.

ვარსა თორმეტსა დღესა ოთხშაბათსა, აგარათა სომხითისათა, ქრონიკონსა ოთხას ოცდა შუიდასა, დამარხეს ახალსა მო-ნასტერსა გელათს:.

ვაი იყო ჟამისა მის თუის რაოდენ ულხინებელი გლოვა, ტყეპა და თმათა ფხურა იქმნებოდა, ლმობიერებანი, სიტკბობეზანი, ღირსთა თუის მშობლურნი ზრდანი და ბომებანი. საჯმარ იყო გულისკმის ყოფა მეცნიერთაგან, მოთქუმა ნუგეშინისმცემელ-თაგან. იგლო||ვა ყოველმან ამან სამეფომან:.

ჟამსა ჯეროვანსა დასუეს გიორგი ძე მისი მეფედ მასვე წელიწადსა, რომლისა წელნიცა მრავალ-ჟამეულ არიან და ცხორება მათი კეთილად წარმართებულ აქა ცვალებადსა თანა მერმესაცა დაუსრულებელსა:.

ცხორება გიორგი მეფისა თამარის ძისა:.

ოდეს დაიბადა ქრონიკონი იყო ოთხას და ცამეტი:

მრავალ არიან ჭირნი მართალნი, იტყუის წინასწამეტყუელი. და ყვლისავე (sic) ბოროტისაგან იქსნენ მოშიშნი მისნი. და კუალად მოციქული ზი სიბრძნე სიმდიდრისა და სიბრძნისა ღ~თისა, ვითარ გამოუკულებელი არიან გზანი მისნი, ვინ ცნა გონება უფლისა, ანუ ვინ თანამზრახველ იყო.

შემდგომად გარდაცვალებისა თამარ მეფეთ მეფისა წარიწირა სასოება ყოველმან ამან სამეფომან, გარნა ღმერთმან გვანმან მრისხანებისა თუის და მოსწრაფემან მოწყალებისა თუის მოსცა მშობელისავე მსგავსი შობისა დაბა (sic). ათორმეტისა წლისა იყო ოდეს მეფედ დაჯდა ნერგი კეთილი, მოზარდი და ყუავილი ყოველთა ფერთაგან შემკობილი, ლომი ძალითა და უმანკო გონებითა, მოყუარული ყოველთა კაცთა დიდთა და [მცირეთა] მთა||ვართა მათითა პატივითა, მონაზონთა და მღვდელთა მათითა პატივითა, მშუიდი და განურის-

2,2 რვაას A (განსხვავება წარმოსდგება „უ“ რიცხვნიშნის შეცდომით „ყ“-ად წაკითხულობისაგან. – 4 რასდენ A. – 14,5 რვაას A (წარმოსდგება „უ“ რიცხვნიშნის შეცდომით „ყ“-ად წაკითხულობისაგან).

20 მას შემდგომად A. – 22 მოსწრაფებისა A. – 24 იყო <A. – მეფე A. – 26 მანკო A. – 27 მცირეთა < A. – 28 მათით A.

ხებელი ბუნებითა, შუიდთა სამეფოთა მეფე მონისაცა ერთისა მათრაცისა არა მკრველი, მშუილდოსანი და ცხენოსანი გულოვანი და შემმართებელი, რომელ მისითა მკლავითა ომნი დასხნა და გარდაიკადნა სიმცროსავე შინა სწორნი დავით პაპის-პაპისა მისისანი. ბედნიერი ლაშქრობითა, ბედნიერი ქუეყანისა ნაყოფთა მოსულისა თუის, დაჭირებულთა განმკითხველი ზქე და მოსამართლე დამხედვარი მეტად ჟამისა და ასაკისა მისისა:

და იყო სამეფო მისი დიდსა დაწყნარებას შინა და იყუნეს გამგედ და განმზრახად ყოველთა საქმეთა მისთა მისისავე მშობლისობითგან (sic) მკარგრძელი ზაქარია მანდატურთ უხუცესი და ამირსპასალარი და ივანე ათაბაგი. პირველსა მშობელმან მათმან დიდმან თამარ მეფეთ მეფემან გაალაშქრებინა მისსა ბედსა ზედა და აილო კარი. შემდგომად გაილაშქრა, წარვიდა და შევიდა დიდსა სპარსეთს, გატეხა არდაველი, დალექა ციხე-ქალაქნი და აღავსო სამეფო ალაფითა:

ამისსა შემდგომად მოწუა და მოარბივა (sic) ხლათისა ქუეყანა, შემოიხუეწა ხლა||თელი და ძლევამემოსილმან მას ზედა მისცნა ზავისა სიმტკიცენი მათგან შეუცოდებლობასა შინა წყალობისნი. და სხუა შემოიხუეწა კარნუქალაქელი მოყურად და ერთგულად სახლისა მისისა, ჩადგა ბასიანს და მუნითამაშეს და გაისუენეს ერთგან. აილო კეჩროლი შალვა თორელმან მისითა ჯრმლითა და ომითა მისათხრობელითა, რომელ არა ყოფილა კაცთა შორის მისებრი ჭაბუკი და მეომარი:

მეფემან აილო ოროტო და ყოველნი ციხენი და მიმდგომნი მისნი ვიდრე ნახჭევანამდე და განძას კართამდის, აილო შანქორი:

და შემოვიდეს უცხო თესლნი სომხითს და ჰერეთს, ევნო რამე მცირედი მათგანცა. შექცეულთა მიეწია ბალის (sic) წყალთა ზედა და პირველი წყლულეზა მათგან იქმნა. შემდგომ მოხედვითა ღ~თისათა და ღმობიერ ქცევითა მეფისა გიორ-

11 პირველსა ზედა A. – 14-15 არდეველი A. – 16 მოწყუ A. – 23 არა <
A. – 26 ზანქორი A. – 27 ერეთს Aio – 29-30 შემდგომი A. – 31 ამოსწყუიდნეს და
A. – გაქცეული A. – და < A.

– 19 –

სა წელიწადსა კულადცა მომართეს და დადგეს ბარდავის ჭა-
ლასა. შეიყარა სამეფო მისი და მოირთნა კარნუქალაქის ლამ-
ქარნი, დადგა ლომთა-გორსა და აგარათა შუა და ვიდრე ზე-
და მისულადმდე გაექცნეს, განვლექს დარუბანდისა გზა:

და ვიტყოდეთ ქებასა მისსა წინაშე ყოველთა კაცთა, არა
ვტყუოდეთ, არცა გურცხუენოდის. ვითარ იტყუის დავით მამა
ლთისა იქმნეს მშუილდ-რვალისა მკლავნი მისნი და ექმნა
შემწედ მაცხოვარება მისი:

ესრეთ წარმართებასა და ბედნიერობასა შინა მათსა და
ამათი რუსუდანი ითხოვეს ხლათსა დასასმელად დიდმან სულ-
ტანმან მელიქმან, რომელსა ეგვპტით ვიდრე ხლათამდის
სპარსეთი ჰქონდა, და დაშალა მოწყალეობამან ღმერთისმან და
არა ყო ესრე:

შემდგომად ამისსა დიდითა შემოხუეწითა სთხოვა შარ-
ვანმან. უქადეს და უბრძანეს მიცემისა პირი. გაგზავნა შარ-
ვანს ქართლისა ერისთავი და თუით გიორგი მეფე ბაგივანს
მივიდა გაკაზმად და მიცემად დისა მისისა და ათ დღე [დაყო].
დრო იყო წასულისა მისისა. ხოლო ღმერთმან მოგუაგო პა-
ტიჟად ცოდვათა ჩუენთა: მოკუდა გიორგი მეფე ბაგავანს იან-
ვარსა ათურამეტსა, დღესა ოთხშაბათსა, ქრონიკონი იყო:
ოთხას|ორმ[ე]ოცდა ორი: და იქმნეს საშინელნი ტკივილნი,
ცრემლთა წილ გულითა სისხლის დენანი, წარწირვანი დარ-
ჩომისა და სიცოცხლისა თანააღზრდილთა და მომაკსენებელთა
კეთილთა და სიამოვნეთა (sic) მისთანი, ტკივილნი და ნაცრი-
სა თავსა სხმანი ვაზირთა და დიდებულთა და ყოვლისა სამე-
ფოსაგან და თუით მისისა გამზრდელისა ივანე ათაბაგისაგან:

ხოლო ღმერთმან, რომელი მდიდარ არს მოწყალეობითა
და მიუწოდომელ ძლიერებითა, მოხედნა და არა განწირა ესე
სამეფო, რისხვასა შინა წყალობით მოიკსენა: ესრე ღმერთისა
ნებითა დარჩომილი [ა]მასვე სამეფოსა შინა რუსუდანი დასუეს

1. კულაგა A. – 977. დაა A. – 10-11 სურტანმან A. – 14-15 შარვაზე A. –
16,7 შავანს A. – 18 მოგუაგო ღმერთმან A. – 19 შავავანს A. – 20 თურამეტსა
A. – 21,1 რვას A – 27-29 ხოლო... მოიკსენა A-ში ამ ადგილას კი არ არის,
არამედ იგი მისდევს სიტყვას „მისისა“ მე-18 სტრიქონში.

– 20 –

მეფედ მასვე წელიწადსა, უკეთუმცა ღმერთსა წარწყმედისაგან
არა დავეცვენით, აღარ საგონებელ იყო სიცოცხლესა ტკივი-
ლისაგან ძმისა მისისა:

წაიყვანეს მაშინვე გელათს, დამარხეს საფლავსა მამისა
მისისა. და არა დარჩა ცოლსა თანა გვრგვნისა შვილი:

ხოლო ღმერთმან ყოვლისა სახიერებისამან, რომელი არა
განსწირავს მოშიშთა მისთა, დაიცავნ სამეფო ესე და მეფე
ჩუენი ღმერთი-გვრგვნოსანი რუსუდანი და ყავნ ნაყოფი მისი
ჩუენდა სალხინებელად თესლითი თესლამდე და მიეცინ სი-

მრავლე წელიწადთა, შემდგომად უწინარესი და სასუფეველი ცათა:

2 საგონი სიგოცხლის A. – 8 გურიგუინოსანი A.

საძიებელი.

აბუღეთის ძე ივანე 13 ⁶ ქმა-	დავით, თამარ მეფეთ-მეფის
აგარანი 19 ³	რი 16 ¹¹
აგარანი სომხითისანი 17 ¹	დავით, მამა ღ~თისა 19 ⁶
ამბერდი 15 ¹²	დარუზანდის გზა 19 ⁴
ანისი 13 ²⁰ , 15 ¹³	დემეტრე მეფე, ძე დავით
აღმა-	
არდაველი 18 ¹⁴⁻¹⁵	შენებლისა 11 ² , 5, 12 ²⁰ , 13 ⁴ , 5
არდოხის ძე სალდუხი 13 ²⁵	დემეტრე უფლისწული,
დავით	მეფის შვილი და გიორგი
არტანი ქუენა და ზენა 11 ²⁰	
მე-	
ასპანის ძე ზაქარია 15 ³	ფის ძმისწული 12 ²⁴ , 13 ¹
აფხაზეთი 14 ⁵ , 16 ⁴	დვინი 15 ¹⁰
ბანა 15 ²⁷	დიმუშვი 15 ¹⁶
ბაგავანი 19 ^{16,19}	ერანის ქუეყანა 16 ¹⁷
ბაგრატიონთა ტომი 16 ¹²	ერზინკელი 15 ¹⁹
ბალის წყალი 18 ²⁸⁻²⁹	ვანანდის ციხენი
ბარგუმატი 15 ¹²	ზაქარია ასპანის ძე 15 ³
ბარდავის ჭალა 19 ¹⁻²	ზაქარია მკარგრძელი 15 ⁸ , 18 ¹⁰
ბასიანი 15 ¹⁷ , 18 ²⁰	თამარ, დაჲ დემეტრე მეფისაჲ
ბივრიტელი 15 ²⁰	12 ²⁰⁻²¹
ბიჯნისი 15 ¹²	თამარ დიდი, მეფეთ-მეფე 14 ¹⁵ ,
განძა ივთ 13 ²⁴ , 15 ⁶ , 18 ²⁵	16 ²¹ , 17 ²⁰ , 18 ¹²
გავალისჯარი 13 ²⁷ , 14 ¹	თილუა 12 ²¹
გელათი 14 ¹⁴ , 17 ³ , 20 ⁴	თორელი შალვა 18 ²¹⁻²²
გელაქუნი 15 ¹	თურქნი 13 ²⁰
გიორგი მეფე, ძე დემეტრე მე-	იერუსალემი 14 ²⁰
ფისა 12 ¹⁸ , 25, 18 ³⁰⁻³¹ , 19 ¹⁶ , 19	ივანე აბუღეთის ძე 13 ⁶
გიორგი მეფე, თამარ მეფეთ-მე-	ივანე ათაბაგი მკარგრძელი
15 ⁹ ,	
ფის ძე 16 ¹⁹ , 17 ³ , 13, 18 ³⁰⁻³¹	18 ¹¹ , 19 ²¹
19 ¹⁶ , 19	ილდღუზი 13 ²⁶
გუზან ტაოსკარელი 15 ²	კარი 15 ²⁶ , 18 ¹³
დავით დიდი მეფე, აღმაშენებ-	კარნიფორის ციხე 15 ²⁶⁻²⁷
ლი 11 ³ , 18 ¹ , 22	კარნუქალაქი 18 ¹⁹ , 19 ²
დავით მეფე, ძე დემეტრე მეფი-	კატა დედოფალი 12 ²²⁻²³
სა 12 ¹⁶ .	კახეთი 11 ¹⁸ , 14 ¹²

– 22 –

კეჩროლი 18²¹
კლარჯეთი 13²⁷
კლდეკარნი 13¹
ლომთა-გორი 19³

სუანეთი 14⁵
სუანი 16⁸
სუქმანეთნი 12³
ტაო 11²⁰

ლორე 12 ²⁶	ტაოსკარელი გუზან 15 ²
მარანდი 16 ¹⁶	ტაშირი 11 ¹⁹
მელიქ, დიდი სულტანი სპარსეთისა, ხლათელი 19 ¹¹⁻¹²	ტფილისი 11 ¹⁷
მეტეხი 13 ⁷	უცხოეთსლნი (= მონღოლებს) 18 ²⁷
მთაწმიდა 14 ²⁰	ქართლის ერისთავი 19 ¹⁶
მთიული 16 ⁷⁻⁸	ქუელაძორი ციხე 12 ¹⁻²
მცხეთა 13 ²⁻³	ყივჩაყნი 14 ^{6, 168}
მკარგრძელი ზაქარია, მანდატურთ-უხუცესი და სპასალარი 15 ^{8, 18} ¹⁰	შავი მთა 14 ²⁰⁻²¹
ნახჭავანი 18 ²⁵	შავშეთი 13 ²⁷
ოვსნი 14 ^{6, 167}	შალვა თორელი 18 ²¹⁻²²
ოვსთა მეფე დავით, თამარ მეფეთ-მეფის ქმარი 16 ¹¹⁻¹²	შამელი 15 ²⁰
ორბელნი 12 ^{25, 1226-131, 143}	შამი 13 ²⁵
ოროტო 18 ²⁴	შანქორი 18 ²⁶
ოშკი 15 ²⁷	შარვანი 19 ¹⁵⁻¹⁶
საბერძნეთი 14 ²⁰	შარვანის სახლი 14 ⁷
სალდუხი 13 ^{21, 25}	შარვანშაჰი 19 ¹⁴⁻¹⁵
სამოქალაქო 14 ⁵	ჩხერეს მერე 13 ⁶
სოლომონ მეფე 11 ⁸⁻⁹	ხახული 15 ²⁷
სომხითი 11 ^{19, 171, 1814}	ხლათელი 18 ¹⁷
სპარსეთი 13 ^{17, 27, 153, 1616, 1814}	ხლათი 13 ^{24, 1816-17}
სპარსეთობა 12 ⁴⁻⁵	კუაფრიდის კიდი 15 ¹³
სტაგირი 14 ¹²	ჯავახეთი 11 ¹⁹
	ჯაზირა 13 ²⁵
	ჰერეთი 11 ^{18, 19, 1827}

სარჩევი

	გვ.
1. წინასიტყვაობა	5-9
2. ლაშა-გიორგის-დროინდელი მემატიანეს ტექსტი:	11-20
ცხორება დემეტრე მეფისა	11-13
ცხორება გიორგი მეფისა	13-14
ცხორება დიდისა მეფეთ მეფისა თამარისი ..	14-17
ცხორება გიორგი მეფისა, თამარის ძისა	17-20
3. საკუთარი, საგვარეულო ტიპოგრაფი და გეოგრაფიული სახელების სამიებული	21-22